

Грінченко Борис Дмитрович

Біографія (2)

1863 (27.11) 1910(23.04)

Вперше почув я про Б. Грінченка від луганського скульптора Ілька Овчаренка десь у 1964 році. Він тільки-но закінчив роботу над портретом Козака Луганського і вже марив образом Грінченка. У його майстерні збирався невеликий гурток свідомих українців, серед яких найшановнішим був відомий письменник Микита Чернявський. Саме від них дізнався про тернистий і подвижницький життєвий шлях Бориса Дмитровича Грінченка, про його вчителювання в Олексіївці, в народній школі Х. Д. Алчевської. У ті часи не могло бути й мови про встановлення пам'ятника письменнику, бо з новою силою працювала ярликова ідеологія, насувалася чергова хвиля українофобства, одна за одною закривалися на Луганщині українські школи. Та, незважаючи на ці гнітючі обставини, І. Овчаренко збирав по крихтах необхідний йому матеріал, читав і перечитував Грінченків словник, робив перші скульптурні ескізи.

Як реліквію тих часів, зберігаю одну з таких моделей напівфігури письменника, який тримав Словник і мов іконою благословляє світ. Оце перше знайомство з подвижницьким життям та творчістю Б. Грінченка у майстерні Ілька Овчаренка стало для мене подією, яка остаточно пробудила мою національну самосвідомість. Тоді ж пощастило мені придбати у букініста Грінченків Словник під редакцією академіка Сергія Єфремова та Андрія Ніковського. Три томи того Словника було випущено в світ видавництвом "Горно" у 1927—1928 роках. Четвертий том світу не побачив, бо редакторів звинуватили у причетності до неіснуючої "Спілки визволення України" і розстріляли...

Недовгий, але славний і плідний життєвий шлях пройшов Борис Дмитрович Грінченко. Він прожив лише 46 років, але його літературна, наукова та педагогічна спадщина вражає не тільки своїм колосальним обсягом, а й своєю фундаментальністю і це останнє уявляється мені найбільш дивовижним, особливо ж, коли зважити на те, що він, не маючи університетської освіти, досяг вершин людського духу та наукових знань виключно завдяки самоосвіті.

Майже сім років життя /1887—1894/ Б. Грінченка пов'язані з Олексіївкою, що у Перевальському районі на Луганщині, куди запросила його вчителювати відома просвітителька Христина Данилівна Алчевська. То був найбільш плідний період його життя. Саме тут, в Олексіївці, Борис Дмитрович написав і надрукував 196 творів різноманітних жанрів. Друкувалися вони у галичанських виданнях, бо в російській Україні слово українське було заборонене. Крім повістей "Сонячний промінь", "На розпутті" та драми "Хатнє лихо", він написав чи-мало оповідань з життя сільських дітлахів, здійснив прозовий переклад "Слова про полк Ігорів" та написав серію нарисів про життя славетних.

... Вперше я відвідав Олексіївку років п'ятнадцять тому, коли з кіногрупою

обласного телебачення ми готували для "Літературної карти України" матеріали про перебування Грінченка в Олексіївці. Після тих перших відвідин Олексіївки буваю там частенько й у будь-яку пору року, і завжди радісно мені милуватися мальовничими краєвидами тієї місцевості.

... З прадавніх часів несе цією землею свої тихі води до Лугані, а з нею — до Сіверського Дінця, річечка з нехитрою назвою Біла. З мосту, що перетинає її на трасі Луганськ-Алчевськ, відкривається краєвид зеленої долини із старими вербами. По лівому берегу над річкою здіймаються скелясті кручі. Правий берег річки від самої води неспішне підіймається вгору, і аж біля обрію переходить у широкий степ з типовим представництвом донбасівської степової флори і фауни.

А перед річкою, над квітучим вишневим буйством де-не-де виступають дахи добротних селянських домівок. Коли у надвечір'ї затихає потік вантажівок на автотрасі, у тих загінних садках можна почути, як "хрущі над вишнями гудуть".

Це і є Олексіївка.

Увагу кожного на в'їзді в село привертає одноповерхова будівля з сірого плитняка, що допитливими вікнами-очима ось вже 115 років вдивляється в довколишній світ. Зовнішній вигляд будівлі майже не змінився з тих часів, коли тут вчителював Б. Грінченко.

От тільки дзвоник... Тоді був ще той, старовинний, з дзвінким, радісним і щасливим голосом, а зараз запрошує дітей на уроки електричний /саме таким сигналом сповіщають про початок та кінець роботи в офіційних установах, конторах/.

Якось напровесні, коли по яругах ще лежав сніг, а пагорби вже звільнилися від нього, приїхав я до Олексіївки у справах підготовки до 125-річного ювілею Б. Д. Грінченка. Була велика перерва. Біля школи, на пагорбі, весело метушилися діти. Поки мій супутник, вельми досвідчений у фотографії, фотографував школу, я підійшов до хлоп'ят, привітався з ними і запитав про Б. Д. Грінченка. Діти якось зніяковіли, а хлопчисько років дванадцяти несміло відповів за всіх: "То, мабуть, той, що був директором до Ольги Іванівни" /О. І. — теперішня директор школи/. Відразу зауважу, що після відкриття пам'ятника письменнику та шкільного музею, який одержав звання народного, сьогодні не тільки старожили Олексіївни, а й кожний школяр не тільки знав Грінченка, а й може, при нагоді, стати досвідченим гідом, який з радістю проведе відвідувача музею стежиною Грінченка.

Але тоді, ранньою весною, відповідь зніяковілого хлопчиська мене не по-радувала, бо чекав іншої, знаходячись у місцевості, де все нагадувало про Грінченка: та ж школа з блоків сірого плитняка, тільки вкрита не фарбованим у зелений колір залізом, а сучасним сірим шифером. З шкільного подвір'я можна побачити й знамениту скелю, що описав її Борис Дмитрович у світлій романтичній повісті "Соняшний промінь".

А неподалік, крізь мереживо верхівок саду біліє одноповерхова будівля. Іду до неї. Тут у 1887—1894 роках мешкав Б. Д. Грінченко. У ті часи будиночок мав вигляд флігеля, збудованого, як і школа, з сірого плитняка. Зараз до флігелю прибудовано приміщення ковальні, а там, де жив письменник, розташувалась контора: вся будівля

пофарбована вапном. До речі, відомий на Луганщині українознавець і дослідник життя т творчості Грінченка

Богдан Васильович Пастух розповідав мені, що знайшов у київських літературних архівах лист письменника до дружини, в якому він не тільки з подробицями змальовує своє мешкання у Олексіївці, а й наводить креслення з розташуванням у кімнаті меблів. Отже маємо чудовий фактичний матеріал для реконструкції помешкання Бориса Дмитровича.

Вуличка, на якій стоїть будинок, зовсім коротенька й виводить на широку, переорану під городи, леваду.

...Через напоєну вологою ріллю прямуємо до річки Білої, що хвилястою стрічкою стелиться вздовж широкої балки. Ось, нарешті, вкрита тогорічним лис-тям стежка, вона в'ється понад самою річкою. У тихій воді відзеркалюється сіре небо, задумливі верби, осоки та старі в'язи.

Унизу, аж понад самісінькою річкою, поросли більші дерева, а поміж їх виляса в холодку стежка;

вона доводила аж до містка, що зроблено було через річку у панський сад" /читай — парк Алчевських — Ю. Є./.

Саме ці рядки згадав я, ідучи стежкою, що довела мене... до містка. Так, і місток є! Звичайно той, грінченковський не зберігся, але сучасний місток із ме-талевих конструкцій стоїть на тому ж місці.

Блукаючи стежинами понад Білою, згадав я і про те, що до Олексіївки Борис Грінченко прибув, коли йому минуло тільки 23 роки. Але вже тоді, зовсім молодий, без університетської освіти, він був своєрідним епіцентром громадської думки й потужним генератором української ідеї на теренах зрусіфікованої України. До Олексіївки йшли листи видатних діячів української культури, з молодим педагогом шукають зустрічі, щоб порадитись з питань відродження національної школи. Його перші публікації жваво обговорювалися у студентському середовищі Харкова, Києва та Львова. Під час перебування у Олексіївці його відвідують В. Самійленко, І. Липа та Т. Зіньківський. Відомо, що І. Липа та Т. Зіньківський зібрали різножанровий фольклорний матеріал, який передали Грінченку до його тритомного видання "Етнографические материалы".

Один з найбільш плідних дослідників наукової спадщини Б. Грінченка, викладач Луганського педагогічного інституту імені Т. Г. Шевченка Олекса Не-живий, розповів мені, що стосунки між Грінченком та Зіньківським були більш ніж товариськими. Останній раз вони зустрілися восени 1891 року в Олексіївці. В тому ж році Трохим Аврамович . Зіньківський помер у 30-річному віці. Після смерті друга Б. Грінченко видав двотомник "Писання Трохима Зіньківського", який невдовзі було заборонено царською цензурою, бо твори небіжчика мали позитивний вплив на розвиток національної свідомості українського народу.

Саме це підкреслив Грінченко, завершуючи життєпис Зіньківського словами: "... ось через що з великим жалем спиняємося ми перед Зіньківського домовиною, ось через що сумуючи дивимося навкруги, шукаючи, хто міг би стати замість його, хто міг

би так, як він, жити одним — любов'ю до рідного краю".

Життєві принципи небіжчика відповідали поглядам самого Грінченка, тому стають зрозумілими їх дружні взаємини. Коли у 1892 році Іван Липа, у майбутньому відомий діяч Центральної Ради УРН, відвідав Олексіївку, він отримав від Бориса Дмитровича фото на згадку про зустріч із таким пророчим написом: "Запевне прийде той день, що воскресне рідна країна. Ми віддамо свою силу на те, щоб сей день прийшов якомога швидше. Будемо жити — будемо працювати на користь рідному краю; будемо вмирати — умremo з його ім'ям на устах. Невідомих одного одному особисто єднає нас служіння нашій невмирущій великій ідеї".

(Джерело:Ю.Єненко. Промінь добра. Нарис-есе.—Луганськ, 1994)